

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาประวัติทางการเมืองไทยเฉพาะบุคคลที่สำคัญ ๆ ในการเมืองไทย ย่อมกระทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาแนวความคิดหรือแม้แต่ศึกษาวิธีการปฏิบัติ ซึ่ง ทั้งสองแนวทางนี้อาจจะมีผลสรุปที่คล้ายคลึงกันหรืออาจจะแตกต่างกันก็เป็นได้ และถึงแม้ว่าจะได้พยายามค้นคว้าหรือศึกษาอย่างมากมายเพียงใดก็คงจะไม่สามารถค้นหาคำตอบ ที่ถูกต้องอย่างสมบูรณ์ได้ ทั้งนี้เนื่องด้วยข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คิวผู้ศึกษาเองก็มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ในครั้งนั้น ด้วยเหตุนี้การศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์ จึงกระทำได้ดีที่สุดก็แต่เพียงการตีความและหาเหตุผลมียืนยันข้อคิดหรือสมมุติฐานของ ตนเอง เพื่อให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดเท่านั้นเอง

เมื่อกล่าวถึงการศึกษาประวัติหรือชีวิตทางการเมืองของ คร.ปรีดีก็ย่อมจะมี แนวทางให้ศึกษาได้อย่างน้อยก็สองแนวทาง อันได้แก่ การศึกษาแนวความคิดทาง การเมืองและการศึกษาถึงพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นลักษณะในทางปฏิบัติและการ ศึกษาในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงการต่อสู้ทางการเมืองของ คร.ปรีดี โดยมีความคิดพื้นฐานเริ่มต้นที่ว่า คร.ปรีดี ก็เป็นนักการเมืองคนหนึ่ง ดังนั้นนอกจากนักการเมือง จะมีแนวความคิดทางการเมือง แล้วย่อมจะต้องมีวิธีการหรือแนวทางในการปฏิบัติเพื่อที่ จะให้ตนเองสามารถมีบทบาทและอำนาจทางการเมืองได้เป็นผลสำเร็จซึ่งมีดังต่อไปนี้คือ

วิธีการแรก อันถือได้ว่าเป็นพื้นฐานหรือจุดเริ่มต้นในการก้าวเข้ามามีบทบาท และอำนาจทางการเมืองของ คร.ปรีดี ก็คือการสร้างการยอมรับในฐานะของปัญญาชน ที่มีความสามารถไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ให้เกิดขึ้นแก่บรรดา ปัญญาชนและกลุ่มชนชั้นนำ (โดยเฉพาะคณะราษฎร) โดยที่การเกิดสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ เป็นพัฒนาการที่มาจากสภาพความเป็นมาทั้งด้านครอบครัว การศึกษา หน้าที่การงาน อันนำไปสู่การมีบทบาทและอำนาจทางการเมือง ดังจะพบได้จากกรณีที่ คร.ปรีดี ได้รับ

การยอมรับกันในบรรดาสมาชิกคณะราษฎรว่าเป็นมันสมองของกลุ่มดังกล่าว และสิ่งที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงอิทธิพลทางแนวความคิดที่มีต่อสมาชิกผู้ก่อการฯ ที่สำคัญ ๆ บางคน เช่น พอ.พระยาพหลพลพยุหเสนา จอมพล ป. ภาสกา ก็คือปัญหาของเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์อันนำไปสู่ความแตกแยกภายในคณะราษฎร จนกระทั่ง คร. ปรีดี ต้องถูกผลักดันให้พ้นจากวงจรราชการเมืองไคยต้องเดินทางออกนอกประเทศนั้น ก็เท่ากับเป็นเครื่องยืนยันถึงบทบาทและอิทธิพลที่ คร. ปรีดี มีต่อคณะราษฎร (ในค่านแนวความคิด)

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงฐานะและบทบาทที่มีความสำคัญต่อคณะราษฎรของ คร. ปรีดี ก็คือการที่ คร. ปรีดี เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการจัดทำร่างเอกสารค่าแลกเปลี่ยนประกาศต่าง ๆ ตลอดจนจัดทำพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 (ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก) อีกทั้ง คร. ปรีดี ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเท่ากับเป็นการสั่งสมบารมีในหมู่ปัญญาชนและก็เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ คร. ปรีดีสามารถก้าวเข้ามามีอำนาจได้ในโอกาสต่อมา

วิธีการที่สอง ซึ่งเป็นการนำเอาแนวความคิดหรืออุดมการณ์ชาตินิยมมาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองที่เป็นลักษณะของการสั่งสมและสร้างเสริมอำนาจทางการเมืองของ คร. ปรีดี อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยให้ คร. ปรีดี สามารถโค่นล้มรัฐบาลของจอมพล ป. ได้เป็นผลสำเร็จ (โดยเฉพาะการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. ไปในขณะเดียวกัน)

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดหรืออุดมการณ์ดังกล่าวนี้ได้มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือ คร. ปรีดี มีแนวความคิดดังกล่าวตั้งแต่สมัยที่ยังศึกษาวิชากฎหมายและมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ไม่ว่าจะเป็นในค่านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เช่น การเจรจายกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ การยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวถึงแนวความคิดหรืออุดมการณ์ชาตินิยมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ คร. ปรีดีแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเป็นสิ่งที่สร้างชื่อเสียงและบารมีทางการเมืองแก่ คร. ปรีดี ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด

วิธีการที่สาม เป็นการที่ คร.ปรีดี ให้นำเอารูปแบบหรือวิธีการประชาธิปไตย ตลอดจนวิธีทางของกฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมือง การเลือกตั้ง ฯลฯ มาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองของตน (การโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. หรือการเข้าไปมีอำนาจของ คร.ปรีดี) โดยจะพบว่าวิธีการดังกล่าวเป็น วิธีการที่ทำให้ คร.ปรีดี สามารถกุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเต็มที่และมีความชอบธรรม (ดังเช่น การใช้เสียงสนับสนุนในรัฐสภาโดยเฉพาะสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง) ซึ่งส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน คร.ปรีดี อันเกี่ยวพันไปถึงพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้ง เข้าสู่สภา ทั้งนี้เพราะ ในบรรดาพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นจำนวน 3 พรรค (ในขณะนั้น) อันได้แก่ พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคประชาธิปไตย นั้นปรากฏว่า คร.ปรีดี ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาโดยส่วนใหญ่ (ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกสภา ที่สังกัดพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญ)

ยิ่งไปกว่านั้น คร.ปรีดี ยังได้ใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการต่อสู้และรักษาอำนาจของตน ดังจะพบได้จาก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ที่มีจุดมุ่งหมายในอันที่จะจำกัดและป้องกันมิให้ข้าราชการประจำ (โดยเฉพาะทหาร) สามารถเข้ามามีบทบาทหรือแทรกแซงทางการเมืองได้ (ซึ่งในกรณีนี้หมายถึงจอมพล ป.) อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับผู้นำฝ่ายพลเรือนด้วยกันเอง เช่น นายควง อภัยวงศ์ เพราะแม้ว่าจะเป็นการต่อสู้ในรูปแบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยก็ตาม แต่การที่ คร.ปรีดี ได้รับความสนับสนุน (ช่างมาก) ในรัฐสภาจึงทำให้ คร.ปรีดี ได้รับความประโยชน์จากวิธีการดังกล่าวนี้มากที่สุด

อย่างไรก็ดี คร.ปรีดี ให้นำเอาวิธีการหรือแนวทางดังกล่าวมาใช้ตั้งแต่เริ่มต้น มีบทบาททางการเมืองในฐานะสมาชิกของคณะราษฎร กล่าวคือ การที่คณะราษฎรให้นำเอารูปแบบหรือวิธีการประชาธิปไตยหรือวิธีทางของกฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ ฯลฯ มาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครองของตน จึงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า คร.ปรีดี ย่อมจะได้รับประโยชน์จากวิธีการนี้ ในฐานะที่ คร.ปรีดี มีส่วนร่วมสำคัญในการจัดทำเอกสารทางการเมืองดังกล่าว

เพื่อที่จะพิสูจน์ความถูกต้องของสมมุติฐานในการศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาจึงได้จัดรูปแบบการต่อสู้ทางการเมืองของ คร.ปรีดี ออกเป็นช่วงระยะเวลาตามลำดับ โดยยกเอาเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นถึงประเด็นในแต่ละประเด็นอย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรมมากขึ้น กล่าวคือ ภายในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2490 ที่ คร.ปรีดีมีบทบาทหรือเกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะของชนชั้นนำ (ฝ่ายพลเรือน) นั้น ถ้าจะพิจารณาให้ละเอียดแล้วจะพบว่า วิธีการหรือแนวทางการต่อสู้ทางการเมืองของ คร.ปรีดีนั้นได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัยและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อันเริ่มต้นตั้งแต่การเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง และมีการสั่งสมอำนาจ จนกระทั่งก้าวขึ้นสู่จุดสุดยอดทางการเมือง ทั้งนี้เพราะการที่บุคคลใดจะสามารถมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองนั้นย่อมจะต้องมีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับดังนี้

ในระยะแรกในช่วงปี พ.ศ. 2475 คือ เริ่มต้นตั้งแต่การเริ่มต้นก้าวเข้าสู่ วงจรของการเมืองในฐานะของ ปัญญาชนที่ได้รับการยอมรับในด้านความสามารถในหมูชนชั้นนำและปัญญาชน (โดยเฉพาะคณะราษฎร) ไม่ว่าจะเป็นความสามารถทางด้านสติปัญญา การศึกษา ตลอดจนตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการ (โดยเฉพาะในด้านกฎหมาย)

ปัจจัยดังกล่าวเป็นลักษณะของการเปิดโอกาสหรือเอื้ออำนวยในการที่จะเข้าสู่ อำนาจมากกว่าที่จะเป็นลักษณะของการต่อสู้ทางการเมืองโดยตรง ทั้งนี้เพราะในฐานะของ ชนชั้นนำที่เป็นฝ่ายพลเรือนนั้น โอกาสที่จะสามารถเข้าร่วมมีส่วนการปกครองนั้นก็โดย สติปัญญา หรือวิชาความรู้ โดยที่ คร.ปรีดี ได้มีบทบาททางการเมืองในฐานะมันสมองของคณะราษฎรผู้ซึ่งมีส่วนสำคัญและรับผิดชอบภาระหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการในส่วนของการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เช่นการจัดทำคำประกาศคณะราษฎร พระราชบัญญัติปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่คณะราษฎรได้เกิดความแตกแยกทางด้านแนวความคิดระหว่างสมาชิกผู้ก่อการฯ ทั่วไป และสมาชิกกลุ่มอนุรักษนิยมแล้ว จึงทำให้ คร.ปรีดี ต้องถูกผลักดันให้หลุดพ้นจากวงจรของอำนาจอันเนื่องมาจากการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ และ คร.ปรีดี ต้องเดินทางออกนอกประเทศ ปราบฏุกการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ในอีกแง่มุมหนึ่งก็คือการพิสูจน์ให้เห็นถึงการที่ คร.ปรีดี เริ่มที่จะมีบทบาททางการเมือง แม้ว่าจะอยู่ในฐานะของมันสมองก็ตาม และดีปรากฏว่า คร.ปรีดีก็สามารถกลับเข้ามา

มีอำนาจทางการเมืองในโอกาสต่อมา โดยสามารถกลับเข้ามาในประเทศไทยและได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในโอกาสต่อ (พ.ศ. 2476)

ในช่วงระยะที่สอง เป็นช่วงระยะของการที่ คร.ปรีดี สามารถมีบทบาทและอำนาจทางการเมืองพอสมควรและก็ยังเป็นลักษณะของการสั่งสมอำนาจ ทั้งนี้เพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าว (2481-2487) นั้น ผู้ที่สามารถกุมอำนาจสูงสุดทางการเมืองไว้ได้ก็คือ จอมพล ป. และอำนาจทางการเมืองของ คร.ปรีดี ก็ยังคงไม่สามารถเทียบเท่ากับจอมพล ป. ได้

ในระยะดังกล่าว คร.ปรีดี ให้นำเอาแนวความคิดหรืออุดมการณ์ชาตินิยมมาเป็นนโยบายในการที่จะต่อสู้ทางการเมืองกับจอมพล ป. และในอีกนัยหนึ่งก็คือการสั่งสมบารมีและอำนาจทางการเมืองให้แก่ คร.ปรีดี โดยที่จอมพล ป. ในฐานะนายกรัฐมนตรีก็ได้ให้ความสำคัญกับนโยบายดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งจะพบว่าในช่วงที่เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศสนั้นนโยบายที่จะใช้มาตรการรุนแรงตอบโต้ฝรั่งเศสนั้นได้รับการยอมรับมากกว่าการใช้แนวทางกฎหมายอันเป็นแนวทางสันติที่ คร.ปรีดีเสนอ แต่ในโอกาสต่อมาเมื่อจอมพล ป. ได้ดำเนินนโยบายร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะ (โดยเฉพาะญี่ปุ่น) ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นนโยบายที่ผิดพลาดแล้วก็ได้ทำให้นโยบายชาตินิยมของ คร.ปรีดี ได้รับความยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับ อีกทั้ง คร.ปรีดียังได้จัดตั้งขบวนการเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่นและโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. อีกด้วย

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงเท่ากับเป็นการเสริมสร้างบารมีและอำนาจทางการเมืองให้แก่ คร.ปรีดี ได้เป็นอย่างดี และในทางตรงกันข้ามการดำเนินนโยบายชาตินิยมที่ผิดพลาดของจอมพล ป. ก็ได้ทำให้ฐานะและอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. เริ่มสั่นคลอน จนกระทั่งเป็นการเปิดโอกาสให้ คร.ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือนสามารถโค่นล้มรัฐบาลของจอมพล ป. ได้เป็นผลสำเร็จในโอกาสต่อมา

ในช่วงระยะที่สาม (ระยะสุดท้าย) เป็นช่วงระยะที่ คร.ปรีดีสามารถมีอำนาจทางการเมืองในลักษณะที่ค่อนข้างเด็ดขาด กล่าวคือ คร.ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือนสามารถโค่นล้มรัฐบาลของจอมพล ป. เป็นผลสำเร็จโดยอาศัยกลไกของรัฐสภา (โดยเฉพาะสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง) และเมื่อกระทำการได้สำเร็จแล้วก็ได้อาศัย

วิธีทางของกฎหมาย ในการที่จะจำกัดอำนาจทางทหารของจอมพล ป. ลงโดยได้มีการประกาศเปลี่ยนตัวผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกจากจอมพล ป. มาเป็นพลเอกพจน์ พหลโยธิน (พระอ. พระยาพหลพลพยุหเสนา) โดยที่ในขณะนั้น พลเอกพจน์ พหลโยธิน เป็นเพียงบุคคลเดียวที่จอมพล ป. ยังมีความเคารพ ซึ่งก็เท่ากับเป็นความสำเร็จในการโค่นล้มอำนาจทั้งทางทหารและทางการเมืองของจอมพล ป. และก็เป็นกรณีที่ คร. ปรีดี สามารถก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างแท้จริง

ในระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ คร. ปรีดี ได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินการทางการเมืองโดยอาศัยแนวทางในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นวิธีการในการที่จะรักษาอำนาจของตนเอาไว้คงจะเห็นได้จากกรณีที่รัฐสภาได้กลายมาเป็นฐานอำนาจทางการเมืองที่สำคัญในการสนับสนุนให้ คร. ปรีดีมีอำนาจทางการเมืองที่แท้จริง (ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะที่อยู่เบื้องหลังการเมือง ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐบุรุษอาวุโส หรือแม้กระทั่งการมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) ทั้งนี้เพราะเสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภานั้นต่างก็ให้ความสนับสนุน คร. ปรีดี เป็นอย่างดี โดยจะพิจารณาได้จากพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนั้น อันได้แก่ พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคประชาธิปไตย ปรากฏว่าพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญ (ซึ่ง เมื่อรวมกันแล้วก็ทำให้กลายเป็นเสียงข้างมากในรัฐสภา) ได้ให้การสนับสนุน คร. ปรีดี ในขณะที่พรรคประชาธิปไตยในฐานะพรรคฝ่ายค้าน (ซึ่งมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า) มีคะแนนเสียงข้างน้อยในสภา

ยิ่งไปกว่านี้ คร. ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือนยังได้ใช้รัฐธรรมนูญ (ซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด) มาเป็นเครื่องมือในการป้องกันและจำกัดมิให้ข้าราชการประจำ (โดยเฉพาะจอมพล ป.) สามารถแทรกแซงทางการเมืองได้ ทั้งนี้เพราะหากว่าข้าราชการประจำ (โดยเฉพาะทหาร) สามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ก็ยิ่งที่จะเป็นการเพิ่มความเป็นไปได้ในการที่อำนาจที่อยู่ในมือของผู้นำฝ่ายพลเรือน (คร. ปรีดี) จะถูกเปลี่ยนกลับไปอยู่ในมือของข้าราชการประจำได้ (โดยเฉพาะทหาร) เนื่องจากอำนาจและอิทธิพลทั้งทางการเมืองและทางทหารของจอมพล ป. ยังคงมีอยู่ ค่ายเหตุนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นที่ผู้นำฝ่ายพลเรือน (คร. ปรีดี) จะต้องพยายามสร้างกฎเกณฑ์หรือกติกาที่จะป้องกันมิให้ข้าราชการประจำ (ทหาร) สามารถกลับเข้ามามีอำนาจได้

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่ คร.ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือนสามารถกุมอำนาจ เป็นผลสำเร็จแล้ว ก็ปรากฏว่าได้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมากมายไม่ว่าจะเป็นการแตกแยก ขึ้นภายในกลุ่มผู้นำฝ่ายพลเรือน ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะ ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือ กรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) ซึ่งถือได้ว่าเป็นความโชคร้ายของ คร.ปรีดี และรัฐบาลพลเรือนทั้งนี้ เพราะปัญหากังกล่าวถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้ง สำคัญ โดยการที่กลุ่มทหารบก(บางส่วน) ได้ถือเป็นสาเหตุสำคัญในการกระทำรัฐประหาร เพื่อโค่นล้มอำนาจของรัฐบาลพลเรือน ซึ่งเป้าหมายในการโจมตีของผู้ก่อการรัฐประหาร (พ.ศ. 2490) ก็คือ คร.ปรีดี ทั้งนี้เพราะ คร.ปรีดี เป็นผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองสูงสุด ในขณะนั้นอีกทั้ง คร.ปรีดียังต้องรับผิดชอบในกรณีสวรรคต เนื่องจากการที่ คร.ปรีดี ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การกลับเข้ามามีบทบาทและอำนาจทางการเมืองของข้าราชการประจำ (โดยเฉพาะทหาร) อีกครั้งหนึ่งและปรากฏการณ์เช่นว่านี้ก็เกิดขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงและหลักฐานที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นก็จะสามารถ เข้าใจถึงวิธีการต่อสู้ทางการเมืองของ คร.ปรีดี ว่ามีอยู่ 3 วิธี ซึ่งเป็นสมมติฐานใน การศึกษา ดังที่ปรากฏรายละเอียดในบทที่ 2, 3 และ 4 ตามลำดับดังนี้

1. การต่อสู้ทางการเมืองเพื่อก้าวเข้าไปมีบทบาทและอำนาจทางการเมือง ของ คร.ปรีดี ซึ่งเป็นผู้นำฝ่ายพลเรือน ได้อาศัยพื้นฐานจากการสร้างการยอมรับความ รู้ความสามารถไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ในหมู่ปัญญาชนและ กลุ่มชนชั้นนำ (คณะราษฎร) อันนำไปสู่การมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญในฐานะมันสมอง ของคณะราษฎร ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสและสิ่งสมบารมีและอำนาจในการก้าว ก้าวเข้ามามีอำนาจทางการเมืองในโอกาสต่อไป

2. คร.ปรีดี ให้นำเอาแนวความคิดหรืออุดมการณ์ชาตินิยมมาใช้ในการต่อสู้ ทางการเมืองในลักษณะของการสั่งสมและสร้างฐานอำนาจทางการเมือง (โดยเฉพาะ การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2)

3. คร.ปรีดี ให้นำเอารูปแบบหรือวิธีการประชาธิปไตยตลอดจนวิถีทางของ กฎหมายอันได้แก่รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมือง การเลือกตั้ง ฯลฯ เพื่อใช้ในการ

ต่อสู้ทางการเมืองของคน (ในลักษณะของการสร้างความชอบธรรมและโค่นล้มฝ่ายตรงข้ามในทางการเมือง)

อย่างไรก็ดี เมื่อได้ทำการศึกษาลึกซึ้งแล้ว ก็จะพบว่า เจื่อนไชของเวลาและสถานการณ์มีส่วนสำคัญต่อวิธีการต่อสู้ทางการเมืองของ คร.ปรีดี เป็นอย่างมาก คงจะพิจารณาได้จากประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ในช่วงสมัยแรกที่ คร.ปรีดี เริ่มมีบทบาททางการเมืองนั้นจะพบว่า คร.ปรีดี ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของตนในฐานะของปัญญาชน (ที่เฉียบแหลม) และพยายามที่จะเผยแพร่แนวความคิดของตนไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นปัญหาที่ประเทศชาติกำลังประสบอยู่ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่แนวความคิดของตนในฐานะของอาจารย์ในโรงเรียนกฎหมาย) หรือแม้แต่การมีบทบาททางการเมืองต่อคณะราษฎรในฐานะมันสมองของคณะราษฎร

ยิ่งไปกว่านั้น คร.ปรีดี ยังได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ซึ่งเป็นการสร้างการยอมรับและสามารถเผยแพร่แนวความคิดของตนให้แก่ปัญญาชนได้) โดยที่กิจกรรมหรือการดำเนินการทางการเมืองของ คร.ปรีดี นั้นเป็นไปในลักษณะของการอำนวยความสะดวกมากกว่าการเข้าไปมีบทบาทโดยตรง

จากที่กล่าวมานี้ ทำให้สามารถพิจารณาได้ว่ากรณีที่ คร.ปรีดี ต้องดำเนินวิธีการเช่นว่านี้ก็เพราะข้อจำกัดในหลายด้าน ซึ่งได้แก่

ก. คร.ปรีดี ยังมีฐานอำนาจทางการเมืองที่ยังไม่กว้างขวาง (โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับจอมพล ป.) อีกทั้ง คร.ปรีดี ก็อยู่ในฐานะผู้นำฝ่ายพลเรือน จึงไม่สามารถที่จะมีฐานอำนาจหรือพลังต่อรองทางการเมืองแต่อย่างใด

ข. คร.ปรีดี ยังอยู่ในสถานะที่จะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ภายหลังจากที่คณะราษฎรเกิดความแตกแยกขึ้น อันนำไปสู่ปัญหาเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ (ที่ คร.ปรีดี เป็นผู้ร่าง) จึงทำให้ คร.ปรีดี ไม่สามารถที่จะแสดงบทบาทหรือมีพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะที่เปิดเผยได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงทำให้พบว่าวิธีการที่ คร.ปรีดี ใช้ในสมัยแรก ๆ สำหรับการต่อสู้ทางการเมืองของตนก็คือการสั่งสมบารมีและการยอมรับให้

เกิดขึ้นแก่บรรดาปัญญาชนและชนชั้นนำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานทางการเมืองที่สำคัญของ คร.ปรีดี

2. ในช่วงที่ คร.ปรีดี และจอมพล ป. ยังมีได้เกิดความขัดแย้งในลักษณะที่แตกหักกัน แม้ว่าในขณะนั้น จอมพล ป. สามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาดแล้ว และ คร.ปรีดี ก็มีบทบาททางการเมืองมากขึ้นก็ตาม แต่ คร.ปรีดี ก็ได้ดำเนินการทางการเมืองในลักษณะของการสั่งสมบารมีและอำนาจไปเรื่อย ๆ อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกในลักษณะที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อจอมพล ป. (ในฐานะนายกรัฐมนตรี) ดังเช่นการเจรจายกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ การเจรจายกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้แม้ว่าจะกระทำโดย คร.ปรีดี ก็คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าจอมพล ป. ในฐานะผู้นำรัฐบาลจะต้องได้รับประโยชน์ในครั้งนี้อย่างยิ่ง คร.ปรีดี ก็ยังไม่ได้แสดงท่าทีในลักษณะที่จะทำลายหรือช่วงชิงอำนาจของจอมพล ป. (อย่างเปิดเผย)

3. ในช่วงที่ คร.ปรีดี และจอมพล ป. มีความขัดแย้งจนถึงจุดแตกหักกันถึงแม้ว่าจอมพล ป. จะมีอำนาจสูงสุดก็ตามแต่ คร.ปรีดี ก็สามารถต่อสู้กับจอมพล ป. ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยแนวความคิดหรืออุดมการณ์ชาตินิยมมาเป็นแนวนโยบายในการดำเนินการทางการเมืองเพื่อต่อสู้กับจอมพล ป. พินุลสงคราม อีกทั้งนโยบายของ คร.ปรีดี ยังได้รับการยอมรับจากหลาย ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นประชาชนปัญญาชน ตลอดจนภายในบรรดากลุ่มผู้นำด้วยกันเอง อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของจอมพล ป. ในการเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะ (โดยเฉพาะญี่ปุ่น)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ คร.ปรีดีมีความได้เปรียบทางการเมืองและการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยของ คร.ปรีดี ยังเป็นพลังสำรองและฐานอำนาจทางการเมืองที่สำคัญในการที่จะต่อสู้ทั้งฝ่ายญี่ปุ่นและเพื่อโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. ไปในขณะเดียวกัน และโดยที่ คร.ปรีดี ก็ถูกผลักดันให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงทำให้ คร.ปรีดี พ้นจากความรับผิดชอบในฐานะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลซึ่งเท่ากับเป็นการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองในการก้าวเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองโดยการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. และรักษาอำนาจทางการเมืองด้วยการใช้รูปแบบหรือวิธีการประชาธิปไตย ตลอดจนวิถีทางของกฎหมาย (โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญและรัฐสภา) ในโอกาสต่อมา

4. แม้ว่า คร.ปรีดี จะสามารถกุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้สำเร็จ แต่สถานการณ์ที่อยู่เหนือความคาดหมายแต่มีความสำคัญมากก็ได้เกิดขึ้น กล่าวคือ เกิดกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) ขึ้น เหตุการณ์นี้นับได้ว่าเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่เกิดขึ้นแก่ คร.ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือน ทั้งนี้เพราะด้วยสภาพการณ์เช่นว่านี้ คร.ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือนย่อมที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบไปไม่ได้

ในกรณีนี้ ถ้าหากเกิดขึ้นในขณะที่จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. ก็คงจะต้องประสบกับวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเช่นกัน และกรณีสวรรคตก็ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าแทรกแซงทางการเมือง (โดยการหารัฐประหาร) ของกลุ่มทหารบก (บางส่วน) โดยที่ในขณะนั้น คร.ปรีดี และผู้นำฝ่ายพลเรือนต่างก็ต้องรับภาระที่หนักหน่วงอันเนื่องมาจากปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2) ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นที่ว่าไม่ว่าเหตุการณ์กรณีสวรรคต จะเกิดขึ้นเองหรือเกิดขึ้นโดยบุคคลกลุ่มใด (เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม) แต่ผู้ที่สูญเสียประโยชน์มากที่สุดก็คือ คร.ปรีดี นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป การที่ คร.ปรีดี สามารถก้าวขึ้นสู่จุดสุดยอดทางการเมืองโดยอาศัยการควบคุมและพลิกแพลงสถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ดังที่ได้ทำการศึกษากันกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย แต่อย่างน้อย คร.ปรีดี ก็นับได้ว่าเป็นทั้งนักคิดและนักการเมืองที่สำคัญคนหนึ่ง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้นำฝ่ายพลเรือน) และก็คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า คร.ปรีดี เป็นบุคคลที่ทำให้ผู้นำฝ่ายพลเรือนสามารถมีอำนาจเหนือผู้นำฝ่ายทหาร (แม้จะเป็นช่วงระยะเวลาไม่นาน) โดยที่ส่วนใหญ่มักจะระลึกถึง คร.ปรีดีในแง่ของนักคิดทางการเมือง แต่ถ้าศึกษา คร.ปรีดี ในฐานะนักการเมืองแล้วก็คงจะได้รับความชอบในอีกแง่มุมหนึ่ง

ผลของการศึกษายัง เป็นเครื่องยืนยันข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในสังคมการเมืองไทยที่อำนาจทางการเมืองยังคงตกอยู่ในมือของกลุ่มชนชั้นนำ (ข้าราชการทหารและพลเรือน) การเปลี่ยนแปลงในบางครั้งก็เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนคณะบุคคลภายในกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น และไม่ว่าจะเป็นการผูกขาดอำนาจโดยผู้นำฝ่ายทหารหรือพลเรือน ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัว ทรามเท่าที่มีใครกระทำเพื่อผลประโยชน์หรือค่านึงถึงมวลชนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทยจึงมักจะได้ข้อสรุปสำคัญ ๆ

ที่คล้ายคลึงกันในกรณีนี้ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าการศึกษากองเมืองไทยโดยเลือกศึกษาเฉพาะบุคคลจึงน่าที่จะเป็นสิ่งที่ควรจะได้มีการให้ความสนใจกันมากขึ้น

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นที่จะอธิบายหรือหาคำตอบว่า คร.ปรีดี ได้ใช้วิธีการหรือแนวทางอย่างไรในการที่จะต่อสู้ทางการเมือง ในฐานะของนักการเมืองมากกว่าที่จะอธิบายว่า คร.ปรีดี มีความคิดทางการเมืองอย่างไร ทั้งนี้เพราะผู้ศึกษามีความเชื่อว่าการศึกษาแนวความคิดของ คร.ปรีดี นั้นเป็นสิ่งที่กระทำมาเป็นเวลานานโดยนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน แต่ก็ยังไม่สามารถหาคำตอบที่แน่นอนได้อีก ทั้งผู้เขียนยังมีความเชื่อว่าปัญหาเหล่านี้ เช่น คร.ปรีดี เป็นนักประชาธิปไตยหรือไม่ ก็ยังคงไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่นอน อีกทั้ง คร.ปรีดี ยังจัดได้ว่าเป็นนักการเมืองที่สมบูรณ์แบบในแง่ของการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังเช่นนายกรัฐมนตรีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐบาลอานูโส ตลอดจนหัวหน้าขบวนการเสรีไทยตามลำดับ

ยิ่งไปกว่านั้น คร.ปรีดี ยังมีชีวิตทางการเมืองที่นำศึกษาอีกมากมายดังเช่นในกรณีหากว่า คร.ปรีดีคิดสนใจใช้ความรุนแรงโดยการใช้อำนาจของขบวนการเสรีไทยที่ยังคงมีอยู่ในการต่อต้านการรัฐประหารในครั้งนั้น ประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยอาจจะเปลี่ยนแปลงไปอีกรูปแบบหนึ่งก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญโดยที่จะมองข้ามไปไม่ได้อย่างเด็ดขาดและก็จะไม่มีใครที่จะสามารถปฏิเสธถึงความสำคัญของคำว่า "รัฐ" ในสังคมการเมืองไปได้

กล่าวโดยสรุป การศึกษาถึงการต่อสู้ทางการเมืองของ คร.ปรีดี พนมยงค์ (พ.ศ. 2475-2490) นอกจากจะศึกษาถึงชีวิตทางการเมืองของ คร.ปรีดี ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะที่เฉพาะบุคคลแล้ว ยังได้ศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยเป็นการประกอบไปด้วย อีกทั้งยังเป็นงานการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อที่จะทำการวิเคราะห์ในทางรัฐศาสตร์ โดยอาศัยกรอบกรรมการณ์ทางด้านรัฐศาสตร์เป็นหลักในการศึกษา เพื่อที่จะอธิบายว่าปรากฏการณ์ทางการเมืองนั้น ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร มีกระบวนการในการก่อเกิดมาอย่างไร มีการสืบทอดต่อเนื่อง และคลี่คลายขยายตัวอย่างไร เพื่อที่จะหาคำตอบของเสี้ยวแห่งประวัติศาสตร์ทางการเมืองนั้นให้จงได้

อย่างไรก็ดี คร.ปรีดี ก็ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของชนชั้นนำทางการเมือง ที่เป็นแบบฉบับของการต่อสู้ทางการเมือง โดยอาศัยสติปัญญาอย่างมีแบบแผนและมีจังหวะ อีกทั้งยังเป็นการต่อสู้ที่ไร้แนวคิดทางเศรษฐกิจสังคมเป็นสื่อหน้าทางการเมือง และก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองด้วยวิธีการทางรัฐสภา แต่เนื่องจากการที่ คร.ปรีดี ไม่สามารถกระจายฐานสนับสนุนทางการเมืองไปสู่มวลชนได้สำเร็จ จึงทำให้ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่สามารถเกิดขึ้นในสังคมไทยได้ แค่อนายน้อย คร.ปรีดีก็เป็นผู้ที่วางรากฐานของแนวคิดหัวก้าวหน้าทางการเมือง เพื่อเป็นแบบฉบับแก่ชนรุ่นหลังจำนวนไม่น้อย.

